

Efter Helsingfors

I tre dagar talade i somras i Helsingfors representanter för 35 stater, bland dem statsminister Palme för Sverige, vackra och ibland tänkvärda ord om innehållet i det dokument, som de sedan skulle underteckna. Vad där stod skrivet var resultatet av långa diskussioner, öppna och privata, som pågått i åratal under namn av Säkerhetskonferensen. Ursprungligen hade denna tillkommit som en följd av sovjetryska önskemål. I snart tjugo år har sovjetdiplomater haft i uppdrag att vid alla tänkbara tillfällen understryka, att en sådan säkerhetskonferens borde sammankallas. Moskva ville äntligen ha de gränser erkända, som ryssarna själva under Stalins ledning erövrade och fastställt under och efter andra världskriget. Det har sagts att de sovjetiska ledarna därmed har velat fixera den politiska bilden, som förelåg vid krigsslutet för trettio år sedan. När de väl börjat yrka på en sådan konferens, blev det en prestigesak för dem att den kom till stånd. Att bilden hunnit förändras med åren vill man i Moskva varken förstå eller taga hänsyn till.

För fastlagda gränser har USA och andra stater begärt öppna gränser. Ett ur västerländsk synpunkt viktigt krav, att ingen inblandning i andra staters angelägenheter skulle få göras – ett krav direkt riktat mot den sk Bresjnevdoctrinen – framfördes med kraft. Man har också krävt förmänskligt umgänge mellan stater och för människor över gränserna.

Det dokument, som till sist kunde undertecknas, utgjorde inget avtal som garanterade Europa fred. Det innehöll en deklaration av förhoppningar om fred och uttryck för

vilja till fred. Skillnaden mellan ett avtal och en deklaration är viktig att minnas. Avtal vill vara bindande överenskommelser så tillvida som civiliserade stater inte gärna frångår sådana hur som helst. Till och med Hitler brukade ibland formellt säga upp avtal innan han handlade mot dem. Deklarationer däremot binder ingen, annat än moraliskt, och vad som är moral i ett land uppfattas som bekant på intet sätt som moraliskt i ett annat.

Knappt hade bläcket torkat på dokumentet förrän en talesman för Östtyskland meddelade, att DDR:s säkerhet – att han använde ordet var ett direkt hån mot Säkerhetskonferensen – gick före öppna gränser. I realiteten innebär detta, att det skammens monument som kallas Berlinmuren blir kvar. Fortfarande står östtyska vaktposter beredda att skjuta sådana som på egen hand vill tillämpa principerna om de grundläggande mänskliga rättigheterna, av talare efter talare framhävda i Helsingfors.

Tjeckoslovakien fann sig snart i en liknande situation. Några personer flydde med fara för sina liv i helikopter över till Västtyskland. Allvarliga protester följde i Berlin. Men både de protesterande tjeckerna och de klandrade tyskarna måste ha tänkt på de höga principer som nyss besvurits.

Redan i Helsingfors visade sig hur olika deklarationen kan tolkas. Rumäniens statschef Ceausescu framhöll, att man nu borde gå vidare till allmän nedrustning under internationell kontroll samt att alla trupper på främmande territorier jämte där baserade kärnvapen genast borde dragas bort. Den ryske partichefen Bresjnev slängde irriterad ifrån sig sina hörlurar när han fick höra

dessa irrläror, ej godkända i Moskva och nu framförda av en kommunistisk representant för ett satellitland.

En som förstår rysk psykologi är Finlands president Kekkonen. Utan tvivel har han genom sitt intensiva arbete med att få konferensen till stånd och framför allt med att få den lyckligt avslutad ytterligare stärkt både sin egen och sitt lands särställning i Moskva. Därmed har konferensen åtminstone varit till viss nytta.

Förmodligen kan den också få andra positiva följder. Enstaka personer kan få lättare att slippa ut ur Sovjetunionen. Möjligen kan minoriteter där, som t ex judar, bli bättre behandlade. Redan berättas, att även medlemmar av partiet numera riskfritt kan låta döpa sina barn i ortodoxa kyrkor. Man får hoppas, att samma attityd skall komma att intagas gentemot de förföljda baptisterna.

Mycket utöver sådant är i varje fall ännu icke att vänta. Att tro att nedrustning eller ens rustningsbegränsning skall följa på Hel-

singtonsdeklarationen är att hänge sig åt illusioner. Sovjetunionen kan ej ge upp Warszawapakten eller draga bort sina styrkor ur dess område utan att riskera nya självständighetsrörelser sådana som i Tjeckoslovakien 1968. Då föreligger risker för just den statiska bild, som Moskva ville få garanterad. Warszawapaktens område måste oförändrat bli dominerat av Röda Armén: det är den logiska konsekvensen av Helsingfors.

En verklig nedrustning – om avrustning kan det inte bli tal – kan bara komma till stånd om Sovjetunionen och USA kommer överens därom i de fortsatta SALT-förhandlingarna. En sådan överenskommelse blir förvisso inte fattad inför ögonen på 33 småstater! För närvarande är den inte i sikte. Möjligen kan Sovjetunionen så mycket lita till den avspänningsstämning, som förekom under den stora konferensen i dess slutskede, att man anser sig böra våga lösgöra vissa trupper från sina europeiska fronter för att flytta dem österut – mot Kina.